

Päivi Lindberg

15.10.2021

Eduskunnan sivistysvaliokunta
Marja Lahtinen

Viite: Lausuntopyyntöne 8.10.2021

THL:n lausunto HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

THL kiittää mahdollisuudesta lausua talousarvioesitystä pääluokan 29 osalta, koskien erityisesti korona-ajan aiheuttamaa oppimisen ja hyvinvoinnin vajetta sekä lasten ja nuorten liikuntaa ja kulttuuria.

Lasten ja nuorten tilanne pandemian aiheuttamien rajoitustoimien seurauksena

Kuten talousarvioesityksessä todetaan, koronatilanteen aiheuttamat rajoitustoimet kasvatuksessa ja koulutuksessa ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen. Samanaikaisesti lasten ja nuorten elämässä ovat vaikuttaneet myös harrastusten, nuoriso- ja muun vapaa-ajan toiminnan rajoitukset. THL on toteuttanut useita selvityksiä ja tutkimuksia, joilla on kartoitettu koronan vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Nuorten ahdistus- ja masennusoireilu oli keväällä 2021 lisääntynyt huomattavasti verrattuna epidemiaa edeltävään mittaukseen sekä tytöillä että pojilla. Ahdistus sekä vaikeudet oppimistaidoissa ovat lisääntyneet erityisesti tytöillä. Koulu-uupumus on lisääntynyt sekä tytöillä että pojilla, mutta tytöillä merkittävästi. Samanaikaisesti käyntejä terveydenhoitajalla ja lääkärillä oli aikaisempaa vähemmän, vaikka tuen tarve on kasvanut. Kouluterveyskyselyn mukaan joka kymmenes tyttö 8. ja 9. luokalla sekä toisella asteella koki, että olisi tarvinnut psykologin tukea, mutta ei ollut sitä saanut. Tukea oli onnistuttu kohdentamaan ahdistusoireisille nuorille, mutta silti moni heistä jäi ilman tarvitsemaansa apua. Ahdistuneisuus oli erityisen suurta ryhmässä, joka koki että olisi tarvinnut oppimisen tukea mutta ei ole sitä saanut. Koronapandemian aika korosti erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten, kuten lastensuojelun sijaishuollossa olevien, eriarvoisuutta, sekä jo olemassa olevia puutteita palvelujärjestelmässä.

Erityisesti toisen asteen sekä korkeakoulujen opiskelijoille pandemia on ollut sukupolvi-kokemus rajoitustoimien vuoksi. Pitkä etätyöskentely sekä peruuntuneet perinteiset tilaisuudet ja rajoitetut sosiaaliset suhteet ovat aiheuttaneet yksinäisyyttä ja ahdistustakin. Ammattiin opiskelevien työssäoppiminen on vaikeutunut, kun käytännön työn jaksoja ei ole voitu toteuttaa.

Korona-ajan aiheuttamaan oppimisen ja hyvinvoinnin vajeeseen vastaaminen

THL korostaa, että koronan aiheuttaman tilanteen korjaamisessa tarvitaan koulujen ja oppilaitosten tarjoamaa tukea sekä vahvaa yhteistyötä oppilas- ja opiskelijahuollon kanssa. Tämän lisäksi tukitoimia on tarpeen tarkastella hallinnonalojen yli ulottuvina kokonaisuuksina. Erityisen tärkeää on turvata koronan jälkeisessä tilanteessa riittävät opiskeluhuollon palvelut varsinkin, kun tiedetään niiden saatavuuden heikentyneen pandemiaan liittyneiden henkilösiirtojen myötä.

Talousarviossa suunta on oikea. Yleissivistävään koulutukseen ja varhaiskasvatukseen ehdotetaan n. 43 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa. Lisäksi oppilas- ja opiskelijahuollon palvelujen vahvistamista perusopetuksessa ja toisella asteella jatketaan nostamalla rahoitusta 11,7 milj. euroon v. 2022. THL näkee oppilas- ja opiskelijahuoltopalvelujen vahvistamisen jatkamisen perusopetuksessa ja toisella asteella tärkeänä keinona tukea hyvinvointia.

Päivi Lindberg

15.10.2021

Myös varhaiskasvatuksen kolmiportaisen tuen rakentaminen, johon ehdotetaan 8,75 milj. euroa, helpottaa oppimisen ja hyvinvoinnin tukea aiempaa varhemmin ja näin haasteisiin pystytään puuttumaan ennen niiden kärjistymistä.

Ammatilliseen koulutukseen esitetään 89 milj. euron lisärahoitusta. Tämä sekä hallitusohjelman mukainen opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen osoitettu 70 milj. euron lisärahoitus vuodelle 2022 osana hallituksen tulevaisuusinvestointeja ovat tärkeitä lisäyksiä tilanteessa, jossa on syntynyt oppimisvajetta. Tilanteen korjaaminen edellyttää joustavaa toimintaa sekä oppilaitoksilta että työharjoittelupaikkoja tarjoavilta yrityksiltä.

Myös sitouttavan kouluyhteisötyön mallin valmistelu koulupudokkuuden ja koulupoissaolojen vähentämiseksi ja koulupudokkuuden ennaltaehkäisemiseksi on toimenpide, jolla potentiaalisesti lisää hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä.

Oppimisvajeiden korjaamisen ja lasten sekä nuorten hyvinvoinnin parantaminen toteutuu parhaiten yhteistyössä eri hallinnonalojen kesken. THL haluaa korostaa, että opetus- ja kulttuuriministeriön talousarvion lisäksi on syytä huomioida mm. sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lapsiin ja nuoriin kohdentuvaa merkittävää rahoitusta. Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman puitteissa jaossa on 141 milj. euroa rahaa alueelliseen kehittämiseen vuosille 2022-2023. Tuohon kokonaismäärärahaan sisältyy 17,5 milj. euron osuus, joka on kohdennettu nimenomaan koronapandemian aiheuttamaan tuen tarpeeseen vastaamiseen. Korona-rahoituksen osalta on erityisesti nostettu esille koronasta johtuva lasten ja nuorten kasvanut tuen tarve ja siihen vastaaminen. Lisäksi lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen on sisällöllisenä painopisteenä myös LAPE-muutosohjelman korvamerkityssä rahoitusosuudessa (21 milj. euroa). Näissä kehittämistyötä tehdään alueilla mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä OKM:n hallinnonalalla käynnissä olevien kehittämishankkeiden kanssa.

Nuorisotyö, liikunta ja kulttuuri

THL kiinnittää huomiota nuorisotyön rahoitukseen. Nuorisotyöllä on tärkeä merkitys nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemisessa. Siten nuorisotyön rahoituksen väheneminen 4,6 milj. eurolla heikentää nuorten toimintamahdollisuuksia, mikä osaltaan vaikuttaa myös hyvinvointiin.

THL:n selvitysten mukaan lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen/ liikunta-aktiivisuus eivät ole vähentyneet siten, kuin esim. keväällä 2020 ennakoitiin ja pelättiin. Urheiluseurat ja kunnat ovat saaneet pidettyä lapsia ja nuoria mukana harrastuksissa ja aktivoitua liikkumaan omatoimisesti. THL haluaakin kiinnittää huomiota, että talousarvioesityksessä esitetään liikuntatoimen määrärahoihin 141 milj. euroa, joka on 20 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa. Vastaavasti Veikkauksen tuottojen vähenemisen myötä ovat myös urheiluun ja liikuntakasvatukseen suunnatut varat vähenemässä. Tällä voi olla haitallisia seurannaisvaikutuksia sekä lajiliitoille että seuroille.

Vaikka vielä tällä hetkellä ei ole nähtävillä koronan aiheuttamaa dramaattista muutosta liikunta-aktiivisuuden suhteen, kuntien liikuntamäärärahojen lasku ja odotettavissa oleva järjestöjen määrärahojen lasku luovat kuitenkin varjoja tämän hetken tilanteelle. On hyvä että liikunta-aktiivisuus ei ole dramaattisesti vähentynyt, mutta itseasissa sen pitäisi kasvaa. Taso jolla olemme, on terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmista tällä hetkellä liian alhainen. Nyt kaavailut leikkaukset talousarviossa eivät nosta odotuksia liikunta-aktiivisuuden kasvattamisesta.

Positiivista sen sijaan on harrastamisen Suomen mallin rahoitus. Lasten ja nuorten harrastustoimintaan ehdotetaan aiempien päätösten mukaisesti v. 2022 14,5 milj. euroa. Koska

Päivi Lindberg

15.10.2021

tämäntyyppisen toiminnan kehittyminen ei tapahdu hetkessä, on toivottavaa, että mallille mahdollistettaisiin pidempiaikainen kehittämisrahoitus. Suomen malli tuo lisää harrastuksia lasten ja nuorten koulupäivän yhteyteen, ja tarkoituksena on, että harrastukset valitaan koulun oppilaiden toiveita noudattaen. Tämä toimenpide todennäköisesti edistää myös liikunnan harrastamista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ilmoittamat 18 miljoonan euron leikkaukset kulttuurin rahoitukseen vaikuttavat myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin kokonaisuuteen. Taiteen ja kulttuurin merkitys hyvinvoinnille on kiistaton. Taide lisää osallisuutta ja sitoutumista mahdollistaen luovan ja vapaan tilan sekä toiminnan ilon.

Lopuksi

Koulu- ja oppilaitosyhteisön merkitys hyvinvoinnin rakentamisessa on suuri. Oppimisen tukitoimet tulee varmistaa riittävillä koulun sekä opiskeluhuollon resursseilla. Hyvätkään hankerahoitukset eivät pysty paikkaamaan riittämätöntä perusrahoitusta, jota tulisi tarkastella pitkäkestoisesti, siten vahvistaen kestävää tulevaisuutta. Erityishuomio tulisi kiinnittää niihin lapsiin ja nuoriin, joilla oireilu jatkuu yhteiskunnan tilanteen normalisoiduttua. Kokonaisuutena talousarvioesityksessä kannattaa kiinnittää huomiota sekä sivistystoimen toteuttamiin toimenpiteisiin että sosiaali- ja terveystoimen lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdentuvaan rahoitukseen. Hyvinvoinnin ja oppimisen tuki rakentuu yhteistyössä eri alojen toimijoiden (opetus, kulttuuri, nuorisotoimi, sosiaali- ja terveystoimi) kanssa.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Tiina Laatikainen